

PREMISELE POLITICE ALE ÎNSCĂUNĂRII LUI ȘTEFAN CEL MARE (UNCHI ȘI VERI DOMNEȘTI: 1447-1456)

Cătălin HRIBAN

Moartea lui Ștefan al II-lea (1447) a deschis seria domnilor uciși de către rudele lor pentru a li se lua domnia. Cu acest eveniment sângeros începe ultima perioadă a sfertului de secol care desparte domniile glorioase ale lui Alexandru cel Bun și Ștefan cel Mare, un deceniu căruia, în adevăr, i se pot aplica caracterizările consacrate ale literaturii istorice de la noi, dintre care cea mai plastică este cea dată de Nicolae Iorga: „O perioadă a atrizilor”¹.

În acest ultim deceniu, nu mai puțin de trei domni au fost asasinați cât timp se aflau în scaun, doi de către rivalii lor la tron, frați sau nepoți de frate (Ștefan al II-lea și Bogdan al II-lea), iar al treilea de către boierii care se obișnuiseră, deja, cu loviturile de stat sângeroase: Roman al II-lea. Despre alți doi domni știm că au sfârșit tragic, tot ca urmare a luptei pentru putere: Alexandrel, mort la Cetatea Albă după înfrângerea în fața lui Petru Aron, și, la rândul său, Petru Aron, capturat și executat la ordinul succesorului său, Ștefan cel Mare. Despre al cincilea domn moldovean al acestui deceniu, Petru al II-lea, știm doar că dispare efectiv de pe scena istoriei, în neant. Nici unul dintre cei patru voievozi care au domnit țara după Ștefan al II-lea nu a avut o domnie liniștită și lungă.

Cu ajutorul lui Ditrich Buczaczi, Roman și Petru au acționat împreună împotriva lui Ștefan al II-lea, ajutați și de o opoziție boierească, partizani ai lui Petru și simpatizanți ai familiei lui

Iliaș voievod; în vara lui 1447, Ștefan este prins și executat, iar trupul îi este îngropat la mănăstirea Neamțului².

Prețul ucigașei colaborări dintre unchi și nepot a fost asocierea la tron a celui mai tânăr, a lui Roman, în maniera în care și Petru fusese asociat al lui Ștefan al II-lea. Reședința lui Roman era la Bacău, de unde trimite brașovenilor o scrisoare, la 4 august 1447³, în care spune că „ne-a ajutat Dumnezeu și am dobândit ocina noastră adevărată”⁴. La Suceava era reședința lui Petru, care dă de aici un act, la 22 august 1447⁵, în care întărește dania tatălui său, Alexandru cel Bun, către mănăstirea Neamț, scutind satele acestui lăcaș de dări și slujbe, pentru „sufletul sfântrăposatului tatălui nostru Alexandru voievod și pentru sănătatea noastră”⁶. În acest fel, Petru voievod obținea o dublă legitimitate: dobândind, prin danie, rugăciunile sfinților părinți de la Neamț și, prin urmare, grația divină, dar și o legitimitate dinastică mai puternică decât a lui Roman, prin raportarea sa mai directă, *ca fiu* (subl. ns.), la „sfântrăposatul Alexandru voievod”, domnul ideal și ctitorul, în viziunea contemporanilor, al țării.

Această situație este, bineînțeles, provizorie, iar Roman nu va aștepta prea mult pentru a-și afirma, deschis, pretențiile sale domnești. Deși era asociat și virtual moștenitor al unchiului său, Roman nu așteaptă nici măcar jumătate de an pentru a-l răsturna pe Petru de pe tron. Probabil acesta își datorează viața iuțelii cu care a trecut, pe drumul nordic, în Ardeal,

1. Nicolae. Iorga, *Istoria poporului românesc*, ediție îngrijită de Al. Zub, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1985, p. 527.

2. Nicolae Grigoraș, *Din istoria diplomației moldovenești (1432-1457)*, Institutul de Istorie Națională, Iași, 1948., p. 129.

3. DRH, D, vol. I, p. 393.

4. *Ibidem*.

5. DRH, A, vol. I, p. 386.

6. *Ibidem*, p. 387.

7. Grigore Ureche, *Letopisețul de când s-a început Țara Moldovei*, ediție îngrijită de Petre P. Panaitescu, Editura Academiei, București, 1958, p. 27, în continuare Ureche.
8. DRH, A, vol. I, p. 388.
9. N. Grigoraș, *op. cit.*, p. 129.
10. DRH, A, vol. I, p. 390.
11. *Ibidem*, p. 391.
12. *Ibidem*, p. 737.
13. *Ibidem*, p. 739.

altfel, ne putem ușor închipui, ar fi împărțit soarta fratelui său mai mare. Această atitudine a lui Roman este explicabilă: dacă l-a pedepsit cu moartea pe cel care i-a detronat și orbit tatăl, de ce l-ar cruța pe complicele, tot atât de vinovat, ca frate, al aceluia?

Despre acest moment scrie Ureche: „Décii Roman vodă, neputându să-și îngăduiască cu vărul său, cu Pătru, ficiorul lui Ștefan vodă, pentru domni, că cerca Roman să omoare pe Pătru, de i-au cătatu a fugi lui Pătru la unguri.”⁷ La 18 februarie 1448⁸, Roman voievod era, în sfârșit, domn la Suceava, de unde dădea un act de întărire lui Petru, fiul lui Toma. Alături de el nu erau prea mulți boieri, doar zece, împreună cu fratele său Ilihno (Olehno), adică Alexandru cel Tânăr. Această domnie nu a durat decât câteva zile, reacția lui Petru fiind promptă; aducând ajutor de oaste de la Iancu de Hunedoara⁹, el îl ia prin surprindere pe Roman și-l alungă din țară, împreună cu fratele său și cu un mic grup de simpatizanți. Cu aceștia se afla Roman în 23 februarie 1448, la Colomeea, de unde dădea un act pentru Ditrich Buczaczki¹⁰, care devenise făcătorul și desfăcătorul domniilor moldovene. Roman face un adevărat omagiu acestui prea-puternic staroste al Podoliei, textul fiind mai mult decât edificator: „m-a luat pe lângă măriia sa în loc de fiu, iar milostivirea sa să-mi fie în loc de părinte, și mi-a jurat și mi-a dat în scris că va sta alături de noi ca să ne dobândim moștenirea noastră (...), iar noi am jurat am jurat și am dat în scris ca unui iubit părinte al nostru...”¹¹. Sunt întrunite majoritatea elementelor pentru a-l acuza pe Ditrich de furtul unui vasal regal, iar pe Roman de felonie față de suzeranul său, regele polon. Pentru a-și recupera tronul, Roman nu numai că-l numea pe starostele Podoliei și Cameniței cu titluri regale ca *Măriia sa* și *Milostivirea sa sau părinte al său* (nici vorbă de o adopție, chiar formală), dar

îi dă acestuia și moșii și venituri în Moldova, pe lângă ce primise Buczaczki de la Iliăș.

La 5 aprilie 1448 Petru este domn și în mod tradițional, dă două acte mănăstirii Probota, scutind de dări și slujbe satele mănăstirii. Am putea spune, ca istoricii marxști ai ultimei jumătăți de secol, că Petru al II-lea era bisericos și influențat de preoțime, dar analiza mai atentă a acestor danii relevă o cu totul altă realitate; ele sunt gesturi omagiale ale unui principe, cu dublă adresă: primul beneficiar este Dumnezeu, suzeranul universal, iar celălalt este sfântărușul Alexandru voievod, domnul și voievodul *par excellence*: în acest sens, daniile sunt tot atâtea duble legitimări, una din partea Cerului, cealaltă din partea strămoșului tutelar, cel ce întruchipează Dinastia. După ce mulțumește astfel Cerului pentru ajutor, Petru se întoarce spre al treilea izvor de legitimitate, suzeranul său regal, completând astfel cercul. La 22 august 1448, de la Hotin, el scrie regelui Cazimir, promițând că va veni în persoană să depună omagiul. Până atunci, Petru, urmând înaintașilor săi, jură pe cruce credință Coroanei polone și regelui Cazimir. Limbajul, ca și formulele folosite, trădează o mână obișnuită să scrie pretențioasele diplome regale și ducale, dar mai ales intensul spirit dinastic pe care îl avea Petru. Documentul, pe care, din păcate, nu-l putem cita în întregime din cauza dimensiunilor sale, este un adevărat program legitimist și ar merita analizat și comentat aparte, fiind o mărturie a „hirei înalte” a lui Petru al II-lea.

Între boierii care întăresc și mărturisesc jurământul domnului lor¹² se numără mulți boieri foști ai lui Ștefan al II-lea: Duma Braevici, frații Limbădulce, Oană Julici, Tador Vascan, Ion Balcean și Radul Pisc¹³. Dacă este acest fapt o dovadă a trădării de care vorbea Ureche, sau este o

raliere lui Petru a acestor boieri contra ucigașului domnului lor, nu putem să ne pronunțăm decis.

Întors la Suceava, din 3 septembrie¹⁴, Petru încearcă să reia un fir ce fusese, însă, rupt, în iulie 1447, la moartea lui Ștefan al II-lea. La 11 septembrie el scrie brașovenilor, chemându-i să neguțeze în Moldova, confirmând și întărind clauzele privilegiilor anterioare, de la tatăl său Alexandru și de la frații săi Iliăș și Ștefan voievozi. Într-adevăr, foarte metodic acest Petru voievod și sub bune auspicii își începe domnia. Din păcate, Moldova iar ratează acum ultima șansă de a redresa situația sa politică încurcată, domnia lui Petru nu durează mult: ultimul său act este din 10 octombrie 1448, de la Suceava, prin care întărește o danie a lui pan Crâstea, vechi boier al lui Ștefan al II-lea, către mănăstirea Probota¹⁵; la 21 februarie, anul următor, 1449, Alexandru cel Tânăr, fiul lui Iliăș, era domn la Suceava¹⁶.

Ce se întâmplase între timp aflăm din izvoarele narrative; Ureche ne dă informații despre ceea ce a făcut Roman voievod după ce a fost alungat din Moldova: acesta s-a dus cu întreaga sa familie, cu jalba la regele Cazimir, vărul său, cerând ajutor pentru alungarea lui Petru¹⁷. Regele polon a încercat să soluționeze conflictul într-un mod ce avea deja un precedent: împăcându-i pe cei doi rivali și instalându-i domni în Moldova pe amândoi¹⁸. În acest sens Cazimir a scris lui Iancu de Hunedoara, cerându-i concursul în această întreprindere¹⁹. Guvernatorul Ungariei îl susține însă ferm pe aliatul (și cumnatul) său Petru. Acest refuz antrenează decizia polonilor de a-l reinstala pe tronul Moldovei pe Roman și a readuce, astfel, principatul sub ascultare. Regele și oastea sa au pornit spre Moldova²⁰ când, la 8 iulie au fost opriți de vestea morții lui Roman, otrăvit din ordinul lui Petru²¹. Regele

se oprește la Liov unde primește, la 21 iulie, scrisoarea trimisă de Iancu de Hunedoara, informat, la rândul său de situația din Moldova²². Moartea lui Roman dezamorsa o situație ce amenința să se transforme într-un conflict major; ca urmare a rugămintii lui Iancu de Hunedoara, regele polon acceptă să-l lase domn în Moldova pe Petru, cu condiția prestării omagiului. Contrar opiniei curente, credem că jurământul de credință al lui Petru nu s-a produs sub amenințarea armatei polone²³ de la graniță, ci a fost pasul firesc pentru a dezamorsa o situație tensionată și a-și salva domnia, ca și un act de legitimare a acesteia. Pentru Cazimir era mai util ca în Moldova să aibă o domnie stabilă, care să-i fie vasală conform tuturor regulilor, decât un copil pe tron, adevărat, rudă cu el și ușor de controlat, dar care se afla sub influența, mult mai puternică și nu întotdeauna binevoitoare, a familiei Buczaczki. Oricum, acest aranjament nu a durat mult timp. În ciuda omagiului promis de Petru la 22 august, vestea înfrângerii lui Iancu de Hunedoara la Kossovo, în octombrie 1448²⁴, a provocat reacția susținătorilor familiei lui Iliăș, care s-au pus în mișcare spre Moldova, aducând cu ei ajutor polon, oameni tocmiți în Podolia, cu care l-au alungat pe Petru în Ardeal.

Privitor la episodul „Ciubăr vodă și Ștefan vodă”²⁵, pe care-l povestește Ureche, este posibil ca informația să fie o interpretare greșită a cronicarului, aceasta referindu-se la un eveniment anterior, de la sfârșitul domniei lui Petru I (cf. și Șt. S. Gorovei, *Mușatinii*). Sfârșitul domniei lui Petru al II-lea coincide, așa cum o spune și Ureche, cu sfârșitul vieții acestuia; din păcate, despre moartea sa nu știm nimic altceva, decât: „acestu Pătru vodă, după ce au datu cetatea Chilia ungurilor, au domnitu și el numai un an și au muritu”.

14. DRH, A, vol. I, p. 404.

15. DRH, A, vol. I, p. 414.

16. DRH, A, vol. II, p. 1.

17. Ureche, p. 28.

18. N. Grigoraș, *op. cit.*, p. 135.

19. *Ibidem*.

20. N. Grigoraș, *op. cit.*, p. 137.

21. *Ibidem*; Ureche, p. 28.

22. Ilie Minea, *Informațiile românești ale Cronicei lui Jan Dlugosz*, Editura Viața Românească, Iași, 1926, p. 38.

23. N. Grigoraș, *op. cit.*, p. 138.

24. *Ibidem*, p. 151.

25. Ureche, p. 28.

26. DRH, A, vol. II, p. 1.
27. *Ibidem*, p. 9.
28. *Ibidem*, p. 3.
29. *Ibidem*, p. 5.
30. *Ibidem*, p. 1 și urm.
31. DRH, D, vol. I, p. 407.
32. Ureche, p. 29.
33. N. Grigoraș, *op. cit.*, p. 157.
34. Ureche, p. 29.
35. Mihai Costăchescu, *Documente moldovenești înainte de Ștefan cel Mare*, vol. II, Editura Viața Românească, Iași, 1932, p. 746.
36. *Ibidem*, p. 748.
37. DRH, D, vol. I, p. 410.

Alexăndrel, un copil de 11 ani în 1449, a domnit doar aproximativ zece luni, având documente de la el doar dintre 21 februarie²⁶ și 27 august 1449²⁷. Nu a dus lipsă de sprijin boieresc, alături de el, în sfatul din 26 mai²⁸ și 5 iunie²⁹ fiind și acei boieri care semnaseră pentru Petru al II-lea la Hotin în 22 august 1448. Urmând exemplul înaintașului său, Petru, tânărul domn, sau mai bine zis consilierii săi care, am văzut, fuseseră și ai lui Petru, urmează aceeași cale de legitimare a proaspăt dobânditei domnii.

Dacă existența grației regelui polon era deasupra oricăror bănuieli, Alexăndrel face, la rândul său, danii pentru sufletele înaintașilor săi și pentru sănătatea domniei sale³⁰. Scrisoarea către brașoveni, din 3 august 1449³¹, este un alt mijloc de a face cunoscută lumii domnia nouă de la Suceava. Aceste mijloace erau însă slabe împotriva spiritului vremurilor: domnia devenise slabă în Moldova, atât de slabă dupăuciderea lui Ștefan, încât vânturile străine o puteau mătura cu ușurință.

La 2 decembrie 1449 la Suceava era alt domn: Bogdan al II-lea voievod, fiul lui Alexandru cel Bun. Despre el, Ureche scrie că a venit cu oaste și s-a lovit cu Alexandru voievod lângă târgul Romanului „și multă moarte s-a făcut în oastea lui Alixandru vodă”³². Bogdan venea cu ajutor de la Iancu de Hunedoara³³, singurul în măsură să întreprindă ceva contra unui domn pus în Moldova cu acordul regelui Cazimir și susținut de familia Buczaczki. Ciocnirea dintre cei doi domni a avut loc la Tămășani, la 12 octombrie 1449³⁴, iar înfrângerea lui Alexăndrel a provocat ostilitatea neîmpăcată a taberei filopolone din Moldova.

Bogdan al II-lea a fost considerat în istoriografia noastră drept cel mai strălucit reprezentant al gândirii politico-militare din Moldova după Alexandru cel Bun și până la suirea pe

tron a lui Ștefan cel Mare. Probabil această apreciere se datorează auri pe care fiul, Ștefan cel Mare, a împrumutat-o tatălui. Meritele lui Bogdan sunt ca și inexistente, doar dacă „victoria” de la Crasna poate fi socotită o dovadă a calităților sale de strateg, iar uciderea sa la Răuseni, o moarte de martir. Poate până la urmă, marele său merit, involuntar de altfel, este, fără nici o ironie, faptul de a fi fost genitorul lui Ștefan cel Mare.

Cu certitudine, Bogdan a încercat, imediat ce a luat domnia, să se asigure dinspre partea polonilor: la 2 decembrie 1449, trimite, de la Suceava³⁵, o scrisoare lui Ditrich Buczaczki în care, după ce îi jură prietenie frățească și îl numește „al nostru iubit părinte și prieten” îi cere să nu-i mai ajute pe Alexandru, fiul lui Iliăș și pe mama lui, dușmanii săi³⁶, să-i îndepărteze de la graniță și să sfătuiască pe rege și pe consilierii săi să facă la fel. Iar pentru aceasta, Bogdan îi promite lui Buczaczki 400 de zloți turcești pe an și câte zece vase cu vin grecesc, zece bucăți de camhă, cinci de cuferie și cinci de pânză. Mare era puterea acestui făcător de domn, dacă fiecare dintre domnii detronați, începând cu Iliăș, continuând cu Petru și cu Roman, îi oferiseră sate, mori, venituri, bani și bunuri, pentru prețiosul său ajutor. Iată că acum și Bogdan se înscrie în această serie, el grăbindu-se să-și ofere ploconul pentru a-l determina pe Buczaczki să rămână surd la apelurile lui Alexăndrel și ale partizanilor săi. Pentru a nu ofensa pe susținătorul său cel mai puternic, Bogdan scrie și lui Iancu de Hunedoara la 11 februarie 1450, din Bacău, jurându-i prieteșug, supunere și credință ca unui părinte și frate mai mare³⁷. Probabil că promisiunile făcute lui Buczaczki fuseseră prea mărunte, dacă Bogdan, în vara lui 1450, se simțea amenințat (și pe bună dreptate) astfel încât să reia jurământul către Huniady, la 5 iulie,

dar de data aceasta mai umil și strecurând și o cerere de azil, în caz de nevoie³⁸.

Acțiunea curajoasă a lui Bogdan nu a fost suficientă pentru a-l îndepărta definitiv pe Alexandrel. În urma acestui eveniment, regele polon ajunge la concluzia necesității unei acțiuni hotărâte, pentru a pacifica Moldova și a o aduce sub ascultare, mai ales pentru a redobândi controlul asupra porturilor pontice. Această acțiune se concretizează în vara lui 1450. La 24 iunie armata regală se afla la Liiov, gata de a porni în marș; la Camenița i s-au alăturat contingentul podolian al lui Ditrich Buczaczk și cel moldovean, al pârcălabului Manoil de la Hotin³⁹. Istoria acestei campanii a fost relatată de Dlugosz⁴⁰ și este bine cunoscută, bine analizată și frecvent tratată de istoricii români. După ce oastea regală mărșăluise în voie prin Moldova, hărțuită din când în când, mai mult cu solii de pace decât cu atacuri, polonii acceptă un tratat, probabil plictisiți și exasperați: Bogdan se angaja să țină domnia cu credință față de regele Cazimir, numai până ce Alexandrel va împlini 15 ani și să plătească regelui o despăgubire de 70.000 de zloți turcești⁴¹. Leșii, păcăliți astfel, au fost atacați violent pe drumul de întoarcere, fiind salvați *in extremis* de intervenția pârcălabului Manoil cu moldovenii lui⁴². După ce a scos oastea polonă din încercuire, Manoil a bătuit Moldova timp de patru zile urmărindu-l pe Bogdan, întorcându-se, după spusele lui Dlugosz⁴³, în a cincea zi, încărcat de prăzi.

După acest eveniment, poziția lui Bogdan a devenit destul de precară, detronarea sa fiind doar o chestiune de timp. De altfel, boierii se retrăseseră în expectativă, întârzierea intervenției decisive a polonilor explicând revenirea acestora în jurul lui Bogdan, în 13 iunie 1451⁴⁴. Deznodământul n-a întârziat, însă, prea mult: „... după doi ani a domniei lui Bogdan vodă,

scrie letopisețul cel moldovenesc c-au venitu fără de veste Pătru vodă ce l-au poreclit Aron și au aflatu pre Bogdan vodă la satul Răusenii, din jos de târgul Sucevii și l-au lovit, vineri în revărsatul zorilor, octombrie 16. Și acolo i-au tăiatu capul lui Bogdan vodă.”⁴⁵.

Data morții lui Bogdan a fost discutată aprins, deoarece piatra sa de mormânt poartă data de 15 octombrie, iar ultimul document ce-i poartă pecetea este din 17 octombrie, de la Suceava. Aceste neconcordanțe au fost rezolvate de V. Pârvan care a atribuit diferența de o zi dintre data morții și data actului de la Suceava unei întârzieri în redactarea documentului⁴⁶ ca și faptului că știrea morții lui Bogdan a fost cu grijă ascunsă de către asasini⁴⁷.

Acest Petru vodă numit Aron nu a domnit efectiv după ce l-a ucis pe Bogdan al II-lea, opinia noastră fiind că Petru a acționat în serviciu comandat, ca partizan al Iliașizilor, parte a unei conspirații ce urmărea aducerea pe tron a lui Alexandrel. Că nici nu poate fi vorba de o eventuală înțelegere preliminară privitoare la împărțirea domniei între Petru și Alexandrel, cum afirmă N. Grigoraș⁴⁸, stau măturie actele emise de Alexandrel până în 1 ianuarie 1454⁴⁹ în care Petru, așa-zis voievod nu apare în nici un fel. Ureche nu dă nici o informație despre așa-zisa înțelegere. Probabil absența totală a lui Petru se datorează refuzului său de a ceda tronul după asasinarea lui Bogdan, ca și fugii lui disperate după ce tentativa sa a eșuat.

Alexandrel era voievod și domn de înalt os domnesc, dar de domnit în Moldova domneau doamna Marina și pârcălabul Manoil de la Hotin, împreună cu boierii mari ai sfatului, între care la loc de cinste stătea Duma Braevici vornic și Mihail logofătul. Deși cu un domn minor pe tronul său, Moldova se afla din nou sub auspiciile

38. *Ibidem*, p. 413.

39. *Ureche*, p. 31; N. Grigoraș, *op. cit.*, p. 163.

40. I. Minea, *op. cit.*, p. 41.

41. *Ibidem*.

42. *Ureche*, p. 30-31;

I. Minea, *op. cit.*, p. 42.

43. I. Minea, *loc. cit.*

44. *DRH, A*, vol. II, p. 10 și urm.

45. *Ureche*, p. 32.

46. Vasile Pârvan, *Alexandrel vodă și Bogdan vodă, șapte ani din istoria*

Moldovei, în idem, *Studii de istorie medievală și modernă*, ediție îngrijită de L. Năstasă, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1990, p. 93.

47. N. Grigoraș, *op. cit.*, p. 373.

48. *Ibidem*, p. 172.

49. *DRH, A*, vol. II, p. 17 și urm.

50. Din 24 de acte emise între 1451 și 1454, 11 au ca beneficiar lăcașe de cult (*Ibidem*, p.19 și urm.).
51. M. Costăchescu, *op. cit.*, p. 765.
52. *DRH*, D, vol. I, p. 427.
53. *Ibidem*, p. 432.
54. Vezi documentul din 20 iunie 1453 pentru Mihail logofătul (*DRH*, A, vol. II, p. 45).
55. *Ibidem*, p. 54.
56. *Ibidem*, p. 56 și urm.
57. N. Grigoraș, *op. cit.*, p. 175 (nu apare în *Pomelnicul de la Bistrița*, v. ediția lui D. P. Bogdan, p.86).
58. *DRH*, D, vol. I, p. 444.
59. *Ibidem*, p. 445.
60. *Ureche*, p. 33.
61. *DRH*, A, vol. II, p. 67.
62. *Ibidem*, p.66 și urm.
- Mitropolitul Teoctist apare în fruntea sfatului lui Petru Aron până în 30 iunie 1456 (*Ibidem*, p. 92).
63. 1 octombrie 1455, Hotin, (M. Costăchescu, *op. cit.*, p. 773).
64. 2 iunie 1455 și 12 august 1456 (*DRH*, D, vol. I, p. 444, 455).
65. Octavian. Iliescu, *Moneda în România*, București, Albatros, București 1969, p. 32.

legitimității dinastice, iar actele lui Alexăndrel, deși dirijate de „regenta” de la Suceava, se înscriu în același model serial ce face referire la Alexandru cel Bun: daniile la mănăstiri pentru sufletele răposaților domni și strămoși⁵⁰, închinarea la suzeranul polon⁵¹, proclamarea domniei noi în Ardeal, la brașoveni⁵² și la Iancu de Hunedoara⁵³; Alexăndrel adaugă și cultivarea marilor boieri care-l ajutaseră să ia domnia, prin întăriri solemne și daniile⁵⁴.

Domnia lui Alexăndrel ia sfârșit în primăvara lui 1454; ultimul său document intern este din 1 ianuarie⁵⁵. La 25 august era domn Petru Aron, iar primele sale acte interne (păstrate) sunt două daniile către mănăstirea de la Moldovița⁵⁶. Deocamdată, Petru nu spune nimic despre originea sa domnească, ci doar pomenește de „înaintașii săi”. Bielski este singurul care spune că Petru era fiul bastard al lui Alexandru cel Bun⁵⁷, în rest tăcerea izvoarelor este semnificativă. Prima dată când Petru face referire la părinții săi este în documentul din 2 iunie 1455⁵⁸ către brașoveni, în care menționează pe „părintele nostru Alexandru voievod, și frații noștri Iliăș și Ștefan și Petru voievod”⁵⁹.

Între timp însă suportase un atac din partea lui Alexăndrel care venise cu oaste în mai 1455, dar fusese învins la Mohile, fugind apoi la Cetatea Albă și murind acolo⁶⁰. Moartea lui Alexăndrel îl „curăță” pe Petru de ultimul descendent legitim al lui Alexandru cel Bun. Acest sfârșit tragic aduce însă de partea lui Petru boierimea Moldovei care, cel puțin pe moment, nu mai avea un candidat de „opozitie” pe care să-l susțină. Această adeziune se vede din actul din 2 iulie 1455 de la Suceava (întărirea moșiilor lui Mihail logofătul), act ce constituie o adevărată recunoaștere a domniei lui Petru Aron de către fruntașii țării⁶¹. Acest moment îl putem fixa ca pe sfârșitul perioadei de instabilitate

politică în Moldova. Petru Aron, în ciuda crimei sale, a fost un om politic abil și capabil.

După moartea lui Alexăndrel, el își legitimează domnia, în primul rând, prin afirmarea ascendenței sale domnești și, apoi, fapt deloc negliabil, poate chiar hotărâtor pentru ralierea boierimii, obține deplina recunoaștere din partea Bisericii. Prezența fruntașilor clerului în sfatul lui Petru: mitropolitul Teoctist și arhimandritul Eustatie de la Bistrița⁶² este o mișcare extrem de inteligentă pe care o brută sângeroasă nu ar fi putut nicidecum să o facă. Primul act al lui Petru după momentul mai 1455 este dania solemnă, la 6 iunie, către mănăstirea Bistrița, locul unde odihnea trupul marelui Alexandru, tatăl pe care și-l revendică, din acest moment, Petru Aron.

Domnia prosperă a lui Petru voievod a durat un singur an, din iunie 1455 până în iulie 1456. În acest răstimp, a beneficiat de sprijinul boierilor și al Bisericii, de cel al suzeranului căruia i-a jurat credință la 1 octombrie la Hotin⁶³, a liniștit mânia și durerea doamnei Marina a lui Iliăș, a domnit țara ca un domn înțelept. I-a chemat să neguțeze pe brașoveni și lioveni⁶⁴ într-o țară a Moldovei, în sfârșit, liniștită, care-și dorea pacea mai mult decât orice, obosită de opt ani de lupte și insecuritate. Pentru Moldova, se întorseseră, din nou, vremurile bune, iar Petru voievod începea a se arăta ca un urmaș vrednic și adevărat al lui Alexandru cel Bun. Grija sa pentru bunăstarea țării era evidentă: reforma sa monetară înlocuia moneda foarte depreciată a înaintașilor săi, cu una nouă de dimensiuni mai reduse, dar cu conținut crescut de argint⁶⁵; dobândind astfel credibilitate, moneda moldovenească devenea din nou mijloc de plată pe plan intern, aducând domniei, pe lângă veniturile vistieriei, și controlul asupra comerțului intern și, ceea ce nu este deloc de neglijat, sprijinul meseriașilor și

comercianților, locuitori ai târgurilor, principalii beneficiari ai acestei măsuri. Comerțul exterior se punea din nou pe picioare. După ce ocuparea comptuarului fraților Senarega de la Lerică, din mai 1455⁶⁶, din ordinul pârcălabilor lui Alexandrel de la Cetatea Albă, stricase raporturile Moldovei cu genevezii, diplomația lui Petru reușește să aplaneze conflictul⁶⁷, beneficiind în plus și de eliminarea concurenței acestor Senarega, traficanti de sclavi, printre altele, de pe malul occidental al Mării Negre.

La mijlocul anului 1456 Moldova lui Petru Aron era din nou pe calea prosperității și păcii: momentul critic al pretențiilor otomane fusese înlăturat prin acceptarea acestora și salvarea păcii⁶⁸, cu prețul plății tributului, decizie care a făcut să se strângă rândurile boierimii în jurul lui Petru voievod⁶⁹. Acest tratat a permis negustorilor moldoveni accesul pe piețele Imperiului Otoman⁷⁰, fapt care a stimulat interesul negustorilor din Ardeal și Polonia, fericiți că găseau, în sfârșit, o cale comercială spre Orient, ocolind monopolul genevezilor și sângerul conflict turco-maghiar. Acesta este sensul privilegiilor date de Petru Aron în 29 iunie 1456 liovenilor⁷¹, reluând amănunțit clauzele actului similar al lui Alexandru cel Bun, și scrisoarea din 12 august către brașoveni⁷², în condițiile când, la începutul domniei, mai făcuse o dată același gest, la 2 iunie 1455⁷³ și la 15 ianuarie 1456 pentru lioveni⁷⁴.

Marele document din 29 iunie 1456, actul omagial solemn al lui Petru către Cazimir, regele Poloniei⁷⁵, are rolul de a reconfirma o stare de lucruri ce păruse a fi tulburată de intervenția otomanilor, ca și pe cel de a reafirma, din partea suzeranului, legitimitatea domniei lui Petru.

Ultimul act intern păstrat de la Petru Aron este din 30 iunie 1456⁷⁶. La 5 octombrie 1456 Petru era încă domn al Moldovei, la această dată fiind

trimisă scrisoarea lui Mahomed al II-lea, prin care cere tributul⁷⁷. Ultimul document emis de Petru Aron este scrisoarea către Muzsylo și Bartosz Buczaczki, din 1 aprilie 1457 din Suceava⁷⁸: deja, Petru simțea pericolul, întrucât, deși scrisoarea cuprinde și reglementări de lungă durată, cum este așezarea judecătorilor moldoveni la granițe⁷⁹, cererea sa de azil⁸⁰ fiind un semn al vremurilor grele ce stăteau să vină pentru Petru voievod. Sfârșitul domniei sale a venit foarte repede după această scrisoare, din partea fiului celui ucis de el la Răuseni, Ștefan voievod, fiul lui Bogdan voievod: „Acest domn, Ștefan vodă, după doi ani a domniei lui Pătru vodă Aron, rădicatu-s-au cu oaste de la Țara Muntenească cu multă mulțime de oaste muntenească și din țară adunați și au intratu în țară. Și silind spre scaunul Sucevei, i-au ieșitu înainte Pătru vodă Aron pe Siretiu, la Doljești, la tină și s-au lovit în zioa de Joi Mari, aprilie 12 și înfrânse Ștefan vodă pe Aron. Ci Aron vodă nu se lăsă cu atâta, ci de iznoavă s-au bulucitu și al doile rându să lovi la Orbic și iar birui Ștefan vodă. Și-l prinse pe Pătru vodă Aron și-i tăie capul, de-și răsplăti moartea tătâne-său, lui Bogdan vodă.”⁸¹.

Moartea lui Petru Aron, cu atâta satisfacție enunțată de Ureche, nu i s-a tras ca urmare a înfrângerii sale la Orbic. La 24 ianuarie îl găsim la Camenița, de unde îi scria lui Michal Buczaczki⁸². Dar, deși Petru scria ca: „din mila lui Dumnezeu, Noi, Petru voievod, domn al Țării Moldovei, împreună cu boierii noștri, cu pan Duma Braevici și cu pan Stanciu, și cu pan Costea Danovici, și cu pan Ion pârcălabul, și cu pan Vasco Levici”⁸³, destinul său era pecetluit. Ștefan cel Mare îi va prelua opera de refacere a țării și o va duce la capăt cu strălucire, beneficiind de rezultatele diplomației și sagacității acestui domn nedreptățit de istorie.

66. Nicolae. Iorga, *Acte și fragmente*, vol. III, p. 33.
67. *Ibidem*, p. 34.
68. *DRH*, A, vol. II, p. 85 (documentul din 5 iunie 1455, pentru Mihail logofătul), cf. și N. Grigoraș, *op. cit.*, p. 212.
69. *DRH*, A, vol. II, p. 86.
70. N. Grigoraș, *op. cit.*, p. 213.
71. M. Costăchescu, *op. cit.*, p. 788.
72. *DRH*, D, vol. I, p. 455.
73. *Ibidem*, p. 444.
74. M. Costăchescu, *op. cit.*, p. 777.
75. *Ibidem*, p. 779.
76. *DRH*, A, vol. II, p. 91.
77. M. Costăchescu, *op. cit.*, p. 801.
78. *Ibidem*, p. 808.
79. *Ibidem*, p. 812.
80. *Ibidem*, p. 813.
81. *Ureche*, p. 33 - 34.
82. M. Costăchescu, *op. cit.*, p. 814.
83. *Ibidem*, p. 815.

ABSTRACT

The death of Ștefan the Second (1447) opened the series of killed rulers by their relatives in order to take the Moldavian throne. This moment is the last quarter of the century between the reigning of Alexander the Good

and Ștefan the Great, a decade that could be considered as “a period of Athrids”, as the Romanian great historian, Nicolae Iorga, said. This study refers exactly at this decade and what it meant for Moldavian kingdom.